

Esitys Kansaneläkelaitoksen pääkonttorin suojelemisesta rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain nojalla

Kohteen ja esityksen tiedot

Suojeluesityksen tekijä: Docomomo Suomi Finland ry
c/o Arkkitehtuurimuseo, Kasarmikatu 24, 00130 Helsinki

Kansaneläkelaitoksen pääkonttori kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernismin merkkiteosvalikoimaan, johon on valittu noin 90 keskeistä modernin arkkitehtuurin kohdetta. Kansaneläkelaitoksen pääkonttorin arkkitehtoninen ja kulttuurihistoriallinen merkitys sisätiloineen on yhdistyksen näkemyksen mukaan poikkeuksellisen suuri ja niiden säilyminen olisi turvattava jäljempänä esitetyin perustein rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain nojalla.

Esityksen kohde: Kansaneläkelaitoksen pääkonttori, Nordenskiöldinkatu 12, 00250 Helsinki (Helsingin 14. kaupunginosa, kortteli 507 tontti 12)

Rakennuksen omistaja ja haltija: Kansaneläkelaitos

Kohteen kuvaus

Arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema Kansaneläkelaitoksen pääkonttori valmistui vuonna 1956. Koko korttelin käsittävä rakennus on seitsenkerroksinen toimisto- ja hallintorakennus Helsingin Taka-Töölössä.

Asemakaavan tilanne

Kansaneläkelaitoksen tontilla on voimassa olevassa, vuonna 1982 vahvistetussa asemakaavassa merkintä "YH - Hallinto- ja virastorakennusten korttelialue". Rakennusta ei ole suojeltu asemakaavalla, mutta rakennuksen ääriviivat on esitetty kaavassa tontin rakennusalueiden rajoina.

Rakennuksen arvot

1. Rakennuksen kaupunkikuvalliset arvot

Kansaneläkelaitoksen toimitalo on Taka-Töölön kaupunkikuvassa merkittävä rakennus sekä puistoakselin päätteenä että Mannerheimintien ja Nordenskiöldinkadun vilkasliikenteisissä katunäkymissä. Kaupunkikuvassa pääkonttori ja puistoakselin toisena päätteenä oleva Lastenlinnan tornimainen rakennus muodostavat merkityksellisen, sodanjälkeisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentumista symboloivan erityisen parin.

Valtioneuvoston hyväksymässä valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luettelossa (www.rky.fi) Kansaneläkelaitoksen rakennus mainitaan merkittävänä yksittäiskohteena kaupunginosansa yhteydessä seuraavasti: "Taka-Töölössä kolmionmuotoisella tontilla, josta alkaa osittain terassoitu Kirjailijapuisto, on arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema Kansaneläkelaitoksen toimitalo. Rakennuskokonaisuus ryhmittyy puiston jatkeena olevan istutetun, katutasoa ylempänä olevan pihan ympärille. Työtilat rajaavat pihaa terassoituvana rakennuksena, ruokasali ja kirjasto muodostavat paviljonkimaiset rakennusosat."

2. Rakennuksen arvo institutionaalisenä rakennuksena

Vuonna 1937 Eduskunta säätöi kansaneläkelain ja perusti Kansaneläkelaitoksen toteuttamaan lakia. Laitoksen toimitalon rakentamiseksi järjestettiin vuonna 1948 arkkitehtuurikilpailu, jonka Alvar ja Aino Aalto voittivat. Lähes kymmenvuotisen suunnittelu- ja rakentamisjakson jälkeen pääkonttori valmistui vuonna 1956. Kansaneläkelaitoksen rakennus on kansallisesti merkittävä kohde, joka liittyy kiinteästi toisen maailmansodan jälkeiseen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen. Pääkonttorirakennus on poikkeuksellisen ehyt

rakennustaiteellinen kokonaisuus, jossa tehdyt harkitut muutokset peilaavat osaltaan instituutiossa tapahtuneita muutoksia varsinaisen käyttötarkoituksen säilyessä samana.

Toisaalta rakennus on sotienjälkeisen toimistorakentamisen erityinen esimerkki. Vaikka rakennustarvikkeiden säännöstely päättyi vuonna 1949 – siis jo ennen kuin Kansaneläkelaitoksen pääkonttorin rakennustyöt alkoivat – puutetta materiaaleista oli vielä 1950-luvun alussa. Aikakauden niukkuudesta huolimatta rakennus on hienostunut kokonaistaideteos. Kansaneläkelaitoksen rakentamisen yhteydessä Aalto kantoi erityistä huolta monien tavanomaistenkin rakennusosien, kuten julkisivutiilien, laadusta ja esteettisistä ominaisuuksista.

3. Rakennuksen arvo kansallisessa arkkitehtuurissa

Kansaneläkelaitoksen pääkonttori on merkkiteos suomalaisen 1940- ja 1950-lukujen arkkitehtuurissa. Aikakauden käsityövaltaisella punatiiliarkkitehtuurilla, jota Aallon ohella suunnittelivat muutkin arkkitehdit, on erityinen merkityksensä suomalaisen arkkitehtuurin historiassa. Aallon arkkitehtuurilla on puolestaan poikkeuksellisen huomattava arvo suomalaisessa modernissa rakennustaiteessa. Kansaneläkelaitoksen pääkonttori kuuluu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään suomalaisen modernismin merkkiteosvalikoimaan, johon on valittu noin 90 keskeistä modernin arkkitehtuurin kohdetta.

4. Rakennuksen arvo Alvar Aallon arkkitehtuurin osana

Kansaneläkelaitoksen rakennus on keskeinen teos Alvar Aallon kansainvälistäkin huomiota saaneessa tuotannossa. Aallon leimallisesti punatiilen, kuparipellitysten ja puuyksityiskohtien sävyttämä kausi sijoittui 1940–1950-luvuille, jolloin hän suunnitteli useita merkittäviä rakennuksistaan. Kansaneläkelaitoksen rakennus on arvokas tässä julkisten rakennusten joukossa, johon kuuluvat muiden muassa DOCOMOMOn merkkikohteiden joukkoon valikoituneet Säynätsalon kunnantalo (1950–52), Jyväskylän yliopiston rakennukset (1952–57) ja Kulttuuritalo Helsingissä (1955–58).

Kansaneläkelaitoksen talossa Aalto käytti monia aiheita, jotka toistuvat muissakin hänen suunnitelmissaan. Rakennuksen keskeinen arkkitehtoninen teema liittyy nostettuun kansalaistoriin, joka on toteutunut intiimimässä mittakaavassa Säynätsalon kunnantalossa. Valkoinen marmori ja kiiltäväläsitteiset keraamiset sauvat ovat Aallon arkkitehtuurille leimaa-antavia materiaaleja. Kansaneläkelaitoksen rakennuksen sisätiloissa Aalto käytti erityisesti Kansaneläkelaitoksen rakennusta varten tehtyjä keraamisia sauvoja monissa väreissä: valkoisina, sinisinä, harmaina, beigeinä ja ruskeina.

Aalto käytti Kansaneläkelaitoksen rakennuksessa kuparisia ulkovalaisimia. Monipuoliset sisätilojen valaisimet ovat niin ikään keskeinen osa kokonaistaideteokseksi luonnehdittavaa arkkitehtuurisuunnittelua, ja monet rakennusta varten suunnitellut valaisimet varioituivat myöhemmissä Aallon kohteissa ja toisaalta useat vakiintuvat Artekin valaisinmalliston tuotteina jopa yksityiskotien sisustuksiin.

Kansaneläkelaitoksen sisätilojen erityispiirteenä on toimintoja kokoava maatasokerroksen käytävä "henkilökunnan katu". Rakennuksen kirjasto yksityiskohtineen on merkittävä arkkitehdin töiden joukossa, sillä Kansaneläkelaitoksen pienehkössä kirjastossa on käytetty Aallon kirjastorakennusten teemoja: tasovaihteluita, kattoikkunoita ja erityisiä valaisimia. Erityinen sisätila on henkilökunnan ruokala alkuperäisine kattolämmityksineen ja keraamisine seinälaattoineen. Yläkerrosten arvokkaat kokous- ja edustustilat heijastelevat Kansaneläkelaitoksen institutionaalista historiaa. Rakennus on monista Kansaneläkelaitoksen toimintaan liittyvistä muutoksista huolimatta säilyttänyt keskeiset piirteensä 1950-luvun kokonaistaideteoksena. Valtaosa muutoksista soveltuu rakennuksen arkkitehtuuriin ja merkittävä osa niistä on suunniteltu Alvar Aallon arkkitehtitoimistossa. Rakennuksen arvoa lisäävät poikkeuksellisen hyvin säilyneet kiinto- ja irtokalusteet.

Alvar Aallon syntymän satavuotisjuhlan yhteydessä vuonna 1998 Museovirasto asetti toimikunnan, jonka tehtävänä oli arvioida Aallon keskeistä tuotantoa. Yhtenä tavoitteista oli laatia lista arkkitehdin kymmenestä parhaasta työstä. Kelan pääkonttori valittiin tälle listalle viiden ensimmäisen joukossa. Juhlavuoden kunniaksi julkaistussa kirjassa *Alvar Aalto seitsemässä talossa* Kansaneläkelaitos oli myös valittuna.

Suojelutilanne

Alvar Aalto -säätiön hallitus esitti kirjeessään 12.6.2000 Helsingin kaupunginhallitukselle, että vailla suojelua olevien Alvar Aallon suunnitteleminen kohteiden suojelu määriteltäisiin asemakaavassa. Kaupunginhallitus päätti 18.12.2000 asettaa kyseiset kohteet rakennuskieltoon. Rakennuskieltoa on jatkettu aina kaksi vuotta kerrallaan niiden kohteiden osalta, joiden suojelukysymystä ei ole rakennuskiellon umpeutuessa vielä ratkaistu. Helsingissä on yhteensä noin kaksikymmentä Alvar Aallon suunnittelemaa rakennusta, rakennusryhmää tai muuta kohdetta. Niistä on viisi suojeltu rakennussuojelulain nojalla ja kaksitoista asemakaavalla. Suojelua vailla on vielä kaksi rakennusta tai rakennuskokonaisuutta: Kansaneläkelaitoksen pääkonttori ja Stora Enso Oyj:n vapaa-ajankeskus Ramsinniemessä. Lisäksi Hietaniemen hautausmaalla on neljä hautamuistomerkkiä.

Perustelut ja edellytykset suojelulle

Docomomo Suomi Finland ry esittää Kansaneläkelaitoksen pääkonttorin suojelua. Kohde on säilynyt harvinaisen hyvin alkuperäishenkisessä asussaan, myös sisätilojensa osalta. Nykyinen kaava on vuodelta 1982 eikä se sisällä rakennusta koskevaa suojelumerkintää. Suojelu rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain nojalla on perusteltua joka tapauksessa rakennusten poikkeuksellisten sisätilojen suojelun turvaamiseksi.

Kansaneläkelaitoksen pääkonttorilla on rakennusperinnön suojelusta annetun lain 2. §:n tarkoittamaa valtakunnallista merkitystä ja se tulisi suojella lain nojalla. Kohteella on myös lain 3. §:n tarkoittamaa merkitystä rakennustaiteen sekä rakennuksen käytön kannalta. Rakennuksen suojelu maankäyttö- ja rakennuslain nojalla ei ole riittävää etenkin sisätilojen osalta.

Rakennusperinnön suojelulain 8 §:ssä olevat suojelun edellytykset toteutuvat Kansaneläkelaitoksen pääkonttorin kohdalla. Rakennus on 8 §:n toisen momentin 1:en kohdan edellyttämällä tavalla ainutlaatuinen. Se on myös Aallon tuotannossa erityisen edustava ja arvokas rakennus, mikä on kriteerinä rakennuksen merkittävyyden arvioinnissa lain 8 §:n toisen momentin 3:n kohdassa. Rakennus ilmentää toisen momentin 4:n kohdan edellyttämällä tavalla alkuperäistä käyttöään ja arkkitehtuuriaan sekä niiden jatkumista. Rakennus on myös toisen momentin 5:n kohdan mukaisesti todisteena Kansaneläkelaitoksen historiasta ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisesta.

Rakennusta on pääpiirteittäin hoidettu sen arvon mukaisesti ja omistaja on teettänyt Alvar Aalto -säätiöllä kohteesta kattavan rakennushistoriallisen selvityksen ja inventoinnin sekä sisätilojen säilyttämisen hallintasuunnitelman. Aalto-säätiö on myös osallistunut keskeisimpien hankkeiden ja korjaustöiden ohjaukseen. Näiltä osin rakennuksen esitetty suojelu ei muuta viime aikoina vallinneita käytäntöjä, mutta se turvaisi rakennuksen säilymisen myös muodollisesti ja asettaisi rakennuksen sen arvon mukaiseen joukkoon suomalaisena modernin arkkitehtuurin merkkiteoksena.

Helsingissä 25.9.2020

Docomomo Suomi Finland ry:n hallituksen puolesta

Petteri Kummala
puheenjohtaja
DOCOMOMO Suomi Finland ry

Kaisa Karvinen
Sihteeri
DOCOMOMO Suomi Finland ry